

Використання Україною кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій

Україна співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями (МФО), що надають кредитні і грантові ресурси на підтримку економіки держави. Найбільші обсяги ресурсів надає МВФ, який з грудня 2018 року розпочав в Україні нову Програму загальним обсягом 3,9 млрд дол. США. Перший транш у розмірі 1,4 млрд дол. Україна отримала у грудні 2018 року, два наступних було заплановано отримати у 2019 році.

Кошти міжнародних фінансових інституцій є найдешевшим джерелом кредитування. Крім надання ресурсів до загального фонду Державного бюджету та до резервів НБУ, міжнародні фінансові організації надають Україні кошти на інвестиційні проекти, які здійснюються в державному секторі. В той же час, використання таких коштів залишається на незадовільному рівні, оскільки однією з важливих проблем, з якою стикається Україна в процесі співпраці з МФО, є затримки в імплементації, або взагалі не розпочата імплементація проектів міжнародних фінансових інститутів. Йдеться про інвестиційні проекти Світового Банку, ЄБРР, Європейського Інвестиційного Банку, кредитні та донорські кошти ЄС, НЕФКО, німецького банку KfW та багатьох інших кредитних і донорських організацій, які підтримують Україну.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) відповідно до свого мандату кредитує лише державний сектор та надає державні гарантії. На сьогодні в Україні впроваджується 8 інвестиційних проектів на загальну суму 2,3 млрд. дол в сферах соціальної політики, охорони здоров'я, енергетики, інфраструктури, муніципального кредитування. Позики в сумі від 150 до 450 млн дол. надані на вигідних умовах (за ціною 1,5-2 % річних і одноразовою комісією 0,25 %, терміном кредитування 17-18 років і пільговим періодом 4-6 років) і спрямовані на розвиток найважливіших секторів економіки України.

За низкою проектів рівень вибірки коштів є дуже низьким: за 5 років реалізації проекту «Розвиток міської інфраструктури – 2» він становить 21,5 %; за проектом з підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання – 32,2 % за 5 років реалізації; за проектом «Передача електроенергії – 2» рівень вибірки - 9,1 % за 4 роки реалізації.

У наступному році проекти будуть закінчені, окрім двох, термін дії яких спливає в 2021 та 2022 роках. **За інвестиційними проектами Світового банку невибраними залишаються кошти на суму біля 1,5 млрд дол.** Тобто за рік, що залишився, необхідно вибрати біля 65 % коштів за проектами, що фактично неможливо. Невибрані кошти буде анульовано.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), що є банком Європейського Союзу, останні три роки надає Україні найбільші обсяги інвестиційного кредитування серед міжнародних фінансових інституцій. Кредитує, головним чином, енергетику, інфраструктуру та муніципальний сектор, допомагає відновити муніципальну та соціальну інфраструктуру в регіонах Східної

України, що постраждали внаслідок військового конфлікту. ЄІБ надав кредити на завершення будівництва метрополітену у містах Дніпрі та Харкові (відповідно 152 та 160 млн євро). Кредитні кошти надано на 25 років, що надає можливість реалізувати цей кредит та вчасно повернути кредитні кошти. ЄБРР також надав кредит на ці проекти у аналогічних сумах (152 та 160 млн євро, відповідно).

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є найбільшим міжнародним банком за обсягами кредитування в Україну і, крім державного сектору, кредитує і приватний сектор. Головні напрямки кредитування: енергетика, інфраструктура та фінансовий сектор. Щорічно ЄБРР спрямовує в Україну від 600 млн євро до 1 млрд євро. В поточному році сума інвестицій від ЄБРР вже перетнула цю позначку. Кредити надаються на термін 12-15 років, комісією за зобов'язання 0,5 % річних, одноразовою комісією 1 % від суми позики, ціною за плаваючою ставкою, що прив'язана до середньої ставки міжбанківського ринку країн ЄС (Euribor) + 1 % річних.

Проте спостерігається значне зволікання із практичним впровадженням проектів ЄІБ та ЄБРР в Україні. Зокрема, за проектом “Подовження третьої лінії метрополітену у м. Харків” з ЄІБ та ЄБРР 11 грудня 2017 року було підписано Фінансову та Кредитну Угоду на 160 млн євро кожна. До цього часу Угода з ЄІБ не ратифікована Верховною Радою України, внаслідок чого кошти є недоступними для України. Передбачається, що останньою датою використання коштів буде 11 грудня 2021 року, тобто до закінчення проекту залишилося 2,5 року. Сумнівно, що за такий короткий термін м. Харків зможе реалізувати проект. За реалізацію зазначеного проекту відповідає Міністерство фінансів України.

За проектом “Реабілітація гідроелектростанцій”, який фінансується ЄБРР, робота з Україною ведеться з 2012 року. Проект передбачає оновлення обладнання, що на 10 % збільшить потужності гідроелектростанцій. У 2015 році, з метою покращення кредитування, ЄБРР запропонував замінити суверенний кредит на кредит ПАТ “Укргідроенерго”, залучений під державні гарантії на суму 180 млн євро. На кінець березня 2019 року вибрано коштів кредиту на суму 22,94 млн євро, що становить 12,8 % від суми позики. Закінчення реалізації проекту – липень 2021 року. За проектом “Зведеного будівництва метрополітену у м. Дніпро” вибірка коштів становить 11,91 % від суми позики, закінчення реалізації проекту – 2021 рік.

Кредитний портфель ЄБРР в Україні в державному секторі складається з 8 проектів на загальну суму 1,7 млрд євро, невикористаними залишаються біля 1 млрд євро. Обсяг всього портфелю ЄБРР в Україні становить 3,86 млрд євро, фактично вибрано 2,08 млрд євро, невикористаними залишаються 1,78 млрд євро. Шляхом прискорення вибірки цих коштів Україна спроможна збільшити обсяги надходження інвестицій, які вкрай потрібні державі. Відповідно до мандату ЄБРР, банк працює в державному і приватному секторах країн-членів. Як видно з наведених прикладів, в Україні робота в державному секторі щодо впровадження кредитів ведеться вкрай повільно, хоча кошти ЄБРР спрямовуються до найважливіших секторів

економіки країни – енергетики та інфраструктури.

ЄІБ, який є одним з найбільших і найвпливовіших банків у світі, співпрацює з Україною відносно нетривалий період – тільки в 2006 році між Україною і банком було підписано Рамкову угоду (при тому, що Україна не є членом ЄІБ). Проте за цей час банк інвестував в економіку України 5,8 млрд євро і продовжує готувати нові проекти. Кредити надаються на дуже вигідних умовах – термін погашення кредитів від 12 до 30 років з великим пільговим періодом (до 8 років) , ціна кредиту – ставка Euribor (близько - 0,398% на 01.07.2019) плюс маржа, одноразова комісія складає 0,25 % від суми позики, і комісія за зобов'язання складає 0,1 % річних від невикористаної частини позики.

Проект “Розвиток водопостачання та водовідведення в м. Миколаїв” реалізується з 2012 року, і наразі очікується подовження проекту до 2020 року. Вибірка коштів складає 32,18 % від суми кредиту. Вибірка коштів за проектом “Реабілітація гідроелектростанцій” на суму 200 млн євро становить 12 % від суми позики, за проектом “Завершення будівництва метрополітену у м. Дніпро” загальною сумою 152 млн євро вибірка становить 12,7 % від суми позики. За проектом “Основний кредит для малих та середніх підприємств та компаній з середньою капіталізацією», метою якого є розширення можливостей фінансування реального сектору економіки, вибірка становить 15,75 % від суми позики. Загальна сума позики - 400 млн євро.

Не розпочато вибірку коштів за проектом “Міський громадський транспорт в Україні”: сума позики складає 200 млн євро, мета проекту – оновлення парку міського транспорту та реконструкція трамвайних і тролейбусних ліній, за проектом “Модернізація та реконструкція магістрального газопроводу “Уренгой-Помари-Ужгород”, сума позики ЄІБ – 150 млн євро. Проектом “Програма розвитку муніципальної інфраструктури України” в сумі 400 млн євро передбачалася реалізація проектів по всій території України у середніх і великих містах щодо захисту та реконструкції міської інфраструктури, заміни обладнання, модернізації мереж постачання тепла та води.

Проте з початку 2016 року **Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, що є відповідальним за проект, не надало кошти жодному з претендентів**, хоча проекти на розгляд подавалися на основі методики, яка була підготовлена разом з фахівцями ЄІБ. Вибірка за проектом становить 0,1 % від суми позики, фактично це сплата комісії.

Проект «Вища освіта України» передбачає охоплення енергоаудитом 147 будівель, здійснення заходів щодо енергозбереження в 20 нових та існуючих лабораторіях у 7 університетах України. Сума позики – 120 млн. євро по Фінансовій Угоді, яка підписана 19.12.2016 року, вибірку коштів не розпочато. Мета проекту – надання університетам допомоги в ефективності використання енергії, енергозбереження та оптимізація управлінських процесів енергоспоживання – не виконується, кошти кредиту не вибираються.

В грудні 2016 року між Україною та ЄІБ було підписано Фінансову Угоду за проектом «Основний кредит для аграрної галузі України» на загальну суму позики 400 млн євро. Проектом передбачається фінансування аграрного сектору економіки, а саме проектів в напрямках вирощування зернових та олійних культур, рибного господарства і аквакультури в Україні. Вибірку коштів за проектом досі не розпочато.

У період розгортання військового конфлікту в Україні, 22.12.2014 року ЄІБ підписав з Україною Фінансову Угоду за проектом «Надзвичайна кредитна програма для відновлення України» на суму 200 млн. євро з метою інвестування коштів в сектори муніципальної та соціальної інфраструктури в Луганській, Донецькій, Запорізькій, Харківській та Дніпропетровській областях. З травня 2015 року, коли Угода набула чинності, Урядом вибрано тільки 47 млн. євро, що становить 23.5% від суми позики. В 2020 році зазначений кредит стане недоступним для України, й невикористані суми будуть анульовані. Вартість кредиту – менше 1 %. Нещодавно голова представництва ЄІБ в Україні звертав в своєму виступі увагу на цей кредит і ту допомогу, яку ЄС надає Україні. Уряд відзвітував, що вже відібрав 293 суб'єкти для фінансування за рахунок коштів кредиту, хоча за планом впровадження проекту на даний час реалізацію цих проектів необхідно було б вже закінчувати. Відібрані об'єкти – це школи, дитячі садки та медичні будівлі, які потребують термінового ремонту.

Кредитний портфель України з ЄІБ сьогодні має 19 діючих проектів на загальну суму біля 3,6 млрд євро, з них невибраними залишаються кошти на суму біля 3 млрд євро.

Таким чином, аналіз реалізації кредитних портфельів трьох найбільших МФО, що працюють в Україні, засвідчує, що існують великі за розміром потенційні кредитні ресурси за інвестиційними проектами, кошти яких Україна не вибирає, і за які часто сплачує комісію за резервування. В той час, коли Україна конче потребує інвестицій в розвиток інфраструктури, енергетики, комунального господарства, державна система не працює в повну силу для того, щоб забезпечити ефективне використання зовнішніх фінансових ресурсів, до яких має доступ. На нашу думку, це може бути обумовлене низькою кваліфікацією фахівців, які реалізують проекти МФО, порушенням умов тендерних закупівель, а також навмисним затягуванням бюрократичних процедур українськими чиновниками, які розраховують на отримання неправомірної вигоди від потенційних бенефіціарів. Опосередкованим підтвердженням цього є той факт, що частина згаданих МФО, відповідно до своїх мандатів, працює в Україні з приватним сектором, і стосовно цих проектів рівень вибірки кредитних коштів значно вищий.

Ціна кредитних коштів МФО є дуже вигідною, терміни кредитування є достатніми для того, щоб реалізувати проекти. В процесі підготовки нових проектів між делегаціями України та МФО проводяться переговори щодо визначення напрямів, умов, етапів реалізації кредитів, тобто банки надають кредити, які потрібні державі й спрямовані на найважливіші напрямки розвитку економіки. Виконавці проектів (бенефіціари) часто скаржаться на

існування в Україні жорстких бюрократичних процедур щодо співпраці з МФО та на жорсткі бюрократичні процедури самих МФО. Між тим, проекти МФО, які працюють в приватному секторі України, долають ці труднощі і успішно використовують кредитні кошти.

Проведений аналіз показав, що тільки по трьох МФО (МБРР, ЄБРР та ЄІБ) і тільки по інвестиційних проектах **невикористаними залишаються значні кредитні ресурси, які за обсягами можуть бути порівняні з програмою МВФ для України:**

за проектами МБРР невикористаними залишаються 1,5 млрд дол.

за проектами ЄБРР невикористаними залишаються 1,78 млрд євро

за проектами ЄІБ невикористаними залишаються 3 млрд євро.

Зазначені в дослідженні кредити спрямовані на реалізацію проектів в сферах енергетики, інфраструктури, комунального господарства тощо, і низький рівень використання кредитних коштів викликає стурбованість діями (чи бездіяльністю) Уряду й підвищує ризики нашої економіки і національної безпеки, створює негативний імідж в очах світової економіки. МФО готують нові вигідні проекти й готові співпрацювати з Україною в рамках нових Стратегій, проте потребують доказів, що ця співпраця потрібна нашій державі. Найкращим подібним доказом буде прискорена реалізація проектів, які сьогодні є в кредитних портфелях і тих, які перебувають на стадії підготовки. Україна має доступ до великих обсягів кредитних ресурсів і не використовує усі можливості.